

**ПОНЯТТЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
У СФЕРІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
І ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ**

Наукові праці МАУП, 2013, вип. 4(39), с. 49–52

Досліджуються як специфіка функціонування механізмів управління соціально-економічним і промисловим розвитком у сучасних умовах, так і дискурс основних теоретико-методологічних підходів до визначення поняття механізму державного управління. Особлива увага приділяється обґрунтуванню ролі активної державної діяльності щодо досягнень сучасної науки державного управління, зокрема сприянню сталому соціально-економічному і промислового розвитку.

Актуальність дослідження проблематики вдосконалення механізму державного управління у сфері соціально-економічного та промислового розвитку зумовлюється рядом причин теоретичного і практичного характеру. Найважливішими з-поміж них є такі. По-перше, у сучасних умовах, коли від якості управління соціально-економічним і промисловим розвитком залежить реалізація державної стратегії трансформації економічної системи країни в цілому, актуальним постає вибір ефективних механізмів державного управління і напрямів його вдосконалення. По-друге, не можна сперечатися з тим, що соціально-економічні перетворення, а також структурні зміни у сфері промисловості, що відбуваються в Україні, вимагають удосконалення вже сформованої системи управління, оскільки протягом багатьох десятиліть система управління економікою будувалася з урахуванням особливостей централізованої економіки і в рамках єдиного економічного простору. Саме тому в період становлення ринкових відносин виникла проблема вдосконалення системи функціонування відтворювальних процесів держави. По-третє, варто враховувати, що існуючій системі державного управління

соціально-економічним і промисловим розвитком властиві ознаки системи управління періоду планової економіки, які виявляються у використанні обмеженого комплексу методів регулювання та управління практично всіма процесами. Таким чином, постає необхідність реформування механізму державного управління соціально-економічним і промисловим розвитком, за допомогою зміни й координування можливих моделей взаємодії суб'єктів управління, як елементів цілісної системи. Розробка нових технологій державного управління вимагає визначення економічної сутності механізму як інструмента, що дає змогу формувати ефективне управління процесами розвитку на всіх рівнях господарювання.

У науковій літературі термін “механізм управління” є достатньо широко вживаним, однак зміст і структуру його різні науковці та практики трактують по-різному. Базовим елементом терміну “механізм державного управління” є поняття самого механізму. Механізми бувають різні за конструкцією і призначенням, становлять основу більшості машин, приладів та пристроїв [1, 7–17]. В економічній науці поняття “механізм” вживається у переносному значенні і означає

“внутрішню будову, систему чого-небудь”. Найімовірніше, цей термін запозичений із природничих і технічних наук. “Механізм” із грецької мови перекладається як “зброя, машина” і на сьогодні має такі основні значення: пристрій для передачі і перетворення рухів, у якому рух одного або кількох елементів викликає певні рухи решти; внутрішній пристрій, внутрішня будова машини, устаткування; сукупність станів і процесів, із яких складається будь-яке фізичне, хімічне, фізіологічне, економічне, психологічне явище; система, пристрій, спосіб, що визначають порядок певного виду діяльності [2, 121–129].

Механізм управління — складна управлінська категорія. На підставі узагальнення теоретичного матеріалу можна зробити висновки, що механізм державного управління — це призначена для практичного здійснення державного управління та досягнення поставлених цілей система, яка має певну структуру, методи, важелі, інструменти впливу на об’єкт управління з відповідним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням.

Наразі необхідно визначити сутність і наповнення поняття “механізм державного управління соціально-економічним і промисловим розвитком”. Відзначимо, що, формуючи уявлення про цю категорію, варто брати до уваги, що кожній державі властиві відмінні риси, які проявляються у характері розміщення продуктивних сил, у способах і ступені використання компонентів природно-ресурсного потенціалу, у концентрації інтелектуального потенціалу. Таким чином, під механізмом державного управління соціально-економічним і промисловим розвитком ми розуміємо впорядковану сукупність форм і методів державного управління соціально-економічними процесами, а також процесами в галузі промисловості, як інструментарій, що включає способи, важелі й технології досягнення поставлених цілей.

Узагальнена класифікація механізмів державного управління включає поділ механізмів державного управління за функціональним призначенням та за суб’єктом управління. Система механізмів державного

управління соціально-економічним і промисловим розвитком, як і будь-яка система управління соціально-економічним процесом, започатковується відповідно до мети, стратегії (шляхів досягнення) та завдань і включає дві підсистеми: керівну (суб’єкт управління) та керовану (об’єкт управління). Кожна з цих підсистем виконує відповідні функції. Система державного управління соціально-економічним і промисловим розвитком має враховувати можливості й особливості країни (ступінь розвиненості інфраструктури, геополітичне положення, наявність природних ресурсів та ін.), що дає можливість оптимально поєднати адміністративні та економічні методи управління, які реалізуються у рамках управління соціально-економічним і промисловим розвитком.

У найзагальнішому вигляді механізм державного управління соціально-економічним і промисловим розвитком являє собою систему економічних та організаційних форм, методів і важелів, що дають змогу регулювати соціально-економічні процеси з метою забезпечення економічного і промислового зростання. Вважаємо, що в період становлення й розвитку економіки ринкового типу метою управління соціально-економічним і промисловим розвитком є забезпечення стабільного економічного і промислового розвитку на основі принципів розширеного відтворення науково-технологічного, природного, економічного, соціального та екологічного потенціалів. При цьому, розробляючи модель механізму державного управління соціально-економічним і промисловим розвитком, необхідно враховувати, що вона є цілісною системою, що складається із сукупності компонентів (елементів), які, перебуваючи у тісному взаємозв’язку, одночасно функціонують опосередковано один від одного.

Тому для того щоб підвищити економічну ефективність державного управління соціально-економічним і промисловим розвитком, необхідно вивчити теорію державного управління економічними системами, що складається з компонентів (елементів) механізму управління. У країнах з розвинутою економікою використовується широкий

спектр втручання держави в економіку в аспекті стратегічного планування, програмування, регулювання. Так, Ю. Осипов визначає економічну сутність поняття “механізм” як “систему організації системи”, підкреслюючи тим самим цілісність цієї категорії [3, 45]. В економічній теорії (Л. Абалкіна, Ю. Осипова, О. Іншакова, І. Ларіонова, С. Струмилін, В. Леонт'єв) термін “механізм” часто застосовується у контексті з поняттями “економічний”, “господарський”, “організаційний”, що дає можливість розглядати це поняття з різних точок зору: з погляду управління — як організаційний механізм, а з погляду організації діяльності — як економічний або господарський. Потрібно відзначити, що залежно від рівня управління (держави, регіонального або місцевого) варто враховувати різні детермінанти, що визначають можливість як розробки, так і адаптації механізмів управління соціально-економічними процесами щодо розглянутого рівня.

Оскільки існують різні підходи [4, 56] до визначення сутності категорії “механізм”, нам видається можливим, на основі їх систематизації, розуміти під механізмом сукупність умов, норм, правил та інструментів, реалізація яких допоможе забезпечити досягнення соціально-економічною системою заданих параметрів її функціонування або розвитку. Запропоноване визначення у цілому не суперечить існуючому раніше трактуванню економічної теорії. Так, наприклад, В. Жданов у своїй праці [5, 67] запропонував такі визначення цих понять: економічний, господарський та організаційний механізми. На його думку, економічний механізм включає необхідні взаємозв'язки, що виникають між різними економічними явищами і приводять до очікуваних результатів. Ринковий механізм представлений суспільною системою господарюючих суб'єктів із властивими їм механізмами господарювання й інститутами, що регулюють їхню діяльність. Організаційний механізм включає систему методів, способів і прийомів формування й регулювання відносин об'єктів із внутрішнім і зовнішнім середовищем. Однак, на наш погляд, представлені цим вченим види “механізму”

не дають можливості чітко розмежовувати сфери використання аналізованих понять, насамперед через відсутність обґрунтованих критеріїв такого розмежування, тоді як визначають можливість більш глибоко виявляти змістовну сутність цього поняття.

Суб'єктами державного управління є органи державної влади, які проводять соціально-економічну і промислову політику. З метою забезпечення ефективності управління соціально-економічним і промисловим розвитком держава здійснює такі функції: правову — створення правової основи державного регулювання; методичну — створення методик для проведення моніторингу стану підприємств, профілактики їх банкрутств; інформаційну — облік та аналіз платоспроможності великих, а також економічно і соціально значущих підприємств; економічну й адміністративну — застосування ефективних заходів і методів дії на економіку з метою її стабілізації; організаційну — створення умов для цивілізованого вирішення всіх суперечок з приводу неспроможності; соціальну — захист працівників підприємства-банкрута (створення робочих місць, перепідготовка працівників, виплата їм допомоги).

Механізм реалізації державної соціально-економічної і промислової політики можна розглядати як певну сукупність елементів, що перебувають у відносинах і зв'язках один з одним, функціонально спрямованістю яких є подолання кризових явищ на всіх рівнях економічної системи. До елементів механізму управління соціально-економічним і промисловим розвитком варто віднести: систему прогнозно-програмних документів, що відображають індикативні результати функціонування господарської системи, і, в остаточному підсумку, які формують державну політику і стратегію соціально-економічного і промислового розвитку; форми управління — організаційно-управлінські структури; методи управління — інструментарій, що включає способи, важелі, технології процесів досягнення поставленої мети. При цьому створення системи прогнозно-програмних документів, що відображають особливості сучасних суспільно-економічних відносин, є

необхідною умовою формування ефективної системи управління соціально-економічним і промисловим розвитком.

Таким чином, узагальнюючи результати проведеного дослідження, можемо сформулювати такі висновки. По-перше, система механізмів державного управління соціально-економічним і промисловим розвитком, як і будь-яка система управління соціально-економічним процесом, започатковується відповідно до мети, стратегії та завдань і включає дві підсистеми: керівну та керовану. По-друге, головною метою державного управління соціально-економічним і промисловим розвитком є економічна і соціальна стабільність та зміцнення існуючого ладу всередині країни і за кордоном, адаптація його до умов, що змінюються. По-третє, механізм державного управління соціально-економічним і промисловим розвитком являє собою систему економічних та організаційних форм, методів і важелів, що дають можливість регулювати соціально-економічні процеси з метою

забезпечення економічного та промислового зростання

Література

1. Долішній М. Ринкові механізми державного управління / М. Долішній, О. Мошенець // Регіональна економіка: Наук.-практ. журнал. — 2001. — № 1. — С. 7—17.
2. Надолішній П. І. Теоретико-методологічні засади аналізу і практики регіонального управління / П. І. Надолішній // Актуальні проблеми державного управління: Наук. зб. — Одеса: ОФ УАДУ, Оптімум, 2001. — 278 с.
3. Осипов А. К. Научные основы комплексного развития регионов: препринт / А. К. Осипов. — Екатеринбург; Ижевск: УрО РАН, 1999. — 235 с.
4. Амоша О. І. Механізми переходу економіки України на інноваційну модель розвитку / О. І. Амоша, С. М. Кацура, Т. В. Щетілова. — Донецьк: Вид-во ДонГУ, 2002. — 108 с.
5. Егоров Д. Сравнительный экономический анализ региональной экономики. Проблемы теории и практики / Д. Егоров, О. Кутилина, Л. Реймер. — М.: Эдиториал УРСС, 2008. — 128 с.

Створення системи прогнозно-програмних документів, що відображають особливості сучасних суспільно-економічних відносин, є необхідною умовою формування ефективної системи управління соціально-економічним і промисловим розвитком.

Создание системы прогнозно-програмных документов, отражающих особенности современных общественно-экономических отношений, является необходимым условием формирования эффективной системы управления социально-экономическим и промышленным развитием.

A system of forecasting and policy documents that reflect the characteristics of modern social and economic relations, is essential for the formation of an effective system of socio-economic and industrial development.

Надійшла 28 жовтня 2013 р.